

نقدی بر ترجمه مجلد دوم

تاریخ فلسفه

ابراهیم دادجو

اشاره

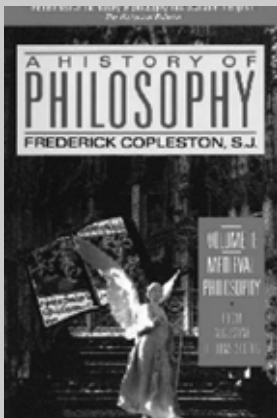
کتاب تاریخ فلسفه فردریک کاپلستون مجموعه مجلدات بی‌نظیری است که تاریخ فلسفه عمدتاً غرب را از عهد یونان باستان تا عصر حاضر در یازده جلد فراهم کرده است. از میان این مجلدات، جلد‌های اول و چهارم تا نهم آن به فارسی ترجمه و نشر شده و در اختیار اهل علم و فلسفه قرار گرفته‌اند، ولی جلد‌های دوم و سوم به‌خاطر صعوبت خاصی که داشتند تا این اواخر ترجمه و نشر نشده بودند و جلد‌های دهم و یازدهم به خاطر بی‌اطلاعی محافل فلسفی از انتشار این دو جلد هنوز هم ترجمه نشده‌اند.

البته چندین بار عده‌ای درصدد ترجمه جلد‌های دوم و سوم برآمدند، اما به‌خاطر صعوبت و سختی ترجمه این دو جلد، در همان ابتدا دست از کار کشیدند. با این حال، به‌تازگی ترجمه فارسی جلد دوم این مجموعه روانه بازار نشر شده است. با این‌که این اثر نام ابراهیم دادجو را به عنوان مترجم بر روی جلد خود دارد، نامبرده مدعی است این اثر، در واقع حاصل صورت خام و ناتمام کار ایشان و کار ویرایش ویرایش‌گران انتشارات علمی و فرهنگی است و وی ترجمه، ویرایش و پژوهش این اثر را به پایان برده است و از این رو، خود بر این‌گونه انتشار اثر مذکور معترض بوده و نقدی بر آن نگاشته است. نوشتار حاضر، فارغ از چند و چون ماجرا و صحت و سقم آن، نقدی است از ابراهیم دادجو بر ترجمه‌ای از جلد دوم تاریخ فلسفه اثر فردریک کاپلستون که از سوی انتشارات علمی و فرهنگی با نام ابراهیم دادجو منتشر شده است. این مختصر گفته آمد نه برای این‌که جانب کسی در این دعوا گرفته شود، بلکه خواننده با این پرسش مواجه نشود که چگونه است که مترجم خود بر ترجمه خود نقد نگاشته است.

کتاب ماه فلسفه

فردریک کاپلستون

این ترجمه را در دو بخش برون‌متنی و درون‌متنی (محتوایی - ترجمه‌ای و ویرایشی) مورد نقد و بررسی قرار می‌دهم:

الف) نقد برون‌متنی

یک - حتی کلمه‌ای از پیش‌گفتار سه صفحه‌ای جلد دوم که تحت عنوان «پیش‌گفتار مترجم» آمده است، از آن من مترجم نیست و در آن چندین خطا دیده می‌شود: ۱. تاریخ فلسفه کاپلستون، در این پیش‌گفتار، مجموعه ۹ جلدی معرفی شده است؛ حال آن‌که، ۱۱ جلدی است.

۲. در مورد مباحث الهیاتی قرون وسطائیان عبارت «الهیات» درست است، نه «کلام»؛ اما در صفحه سوم همین پیش‌گفتار عبارت «کلام» به کار رفته است.

۳. در صفحه دوم پیش‌گفتار رسم‌الخط «دانز اسکوتوس»، «اگوستینی»، «دیونوسیوس» آمده است و تلفظ هر سه غلط است.

۴. قرون وسطی به تعبیری مشتمل بر حدود ۱۲ قرن؛ یعنی از قرن ۳ تا ۱۵ میلادی است؛ حال آن‌که در این پیش‌گفتار فقط به قرن‌های ۱۳ و ۱۴، و آن‌هم به‌نحوی ناشیانه، پرداخته شده است.

دو - عنوان جلد دوم این مجموعه یازده جلدی در آخرین چاپ آن به سال ۲۰۰۳، «قرون وسطی» است و نه «از اوگوستینوس تا اسکوتوس».

سه - واژه‌نامه‌ها و حتی فهرست اعلام، به دلیل اغلاط بی‌شماری که متن ترجمه داراست، و تعدادی از آن‌ها را در ادامه نشان خواهیم داد، فاقد اعتبارند.

چهار - ناشر عین متن انگلیسی کتاب‌شناسی را آورده است؛ حال آن‌که سرعنوان‌ها و توضیحات مختلفی که در طی کتاب‌شناسی آمده‌اند، نیازمند ترجمه‌اند.

ب) نقد درون‌متنی:

۱. محتوایی:

یک - تلفظ اسامی (که شاید بیش از دو هزار اسم باشند) در کل ترجمه یک‌نواخت نیست. تعدادی اسامی به تلفظ محل تولد شخص صاحب اسم آمده‌اند (مثل آکوئینی)، و تعدادی به تلفظ غیر محل تولد آمده‌اند (مثل ژیل رُمی به جای آیگیدیوس اهل رُم)، تعدادی به نحو غلط تلفظ شده‌اند (مثل آوگوستینوس به جای اوگوستینوس، و سوئارس به جای سوآرز)، و تعدادی چند جور نوشته شده‌اند (مثل آوگوستینوس، آوگوستینوسی، آوگوستینی). در مواردی مثل William، معادل آن را گاهی «ویلیام» و گاهی «گیوم» آورده‌اند؛ حال آن‌که در قرون وسطی معادل آن «گیلموس» است. (بنده در نسخه خودم کوشیده‌ام همه اسامی را یک‌دست و به تلفظ محل تولد صاحب اسم بیاورم.)

دو - در صفحه ۲۴۹ ترجمه همین جلد، کاپلستون نشان می‌دهد که Theology را معادل با «الهیات» می‌داند؛ حال آن‌که در کل این ترجمه Theology گاهی به «الهیات» و گاهی به «کلام» ترجمه شده است. سه - در صفحات ۶۲ و ۹۷ به بعد و در جاهای بسیار دیگری rationes seminales به «عقول بذری» ترجمه شده است؛ حال آن‌که خود کاپلستون در سطر آخر صفحه ۹۷ همین ترجمه نشان می‌دهد که وجود «علل بذری» وجودی علی است و بنابراین، در کل ترجمه به جای «عقول بذری» و «عقل بذری» باید «علل بذری» و «علت بذری» را به کار برد.

چهار - در مواردی مثل فاصله وفات سوآرز بعد از تولد دکارت، در صفحه ۲ همین ترجمه، به جای «بیست و یک سال» «بیست و دو سال» آمده است، یا در زیرنویس ۵ صفحه ۸ به جای صص. ۳۲۶-۳۲۱. صفحات ۳۲۴-۳۲۶ آمده است، یا در زیرنویس ۲ صفحه ۲۵۹ به جای صص. ۵۵۸-۹. صفحات ۵۶۰-۵۶۱ آمده است.

پنج - در صفحه ۲، سطر آخر، کاپلستون نشان می‌دهد که فلسفه کانت را در جلد چهارم خواهد آورد؛ حال آن‌که در آخر جلد ششم آورده است، ولی در این مورد هیچ آگاهی‌ای به خواننده داده نشده است.

شش - در صفحه ۱۸ و در کل ترجمه کلمه Pagan به «مشرك» ترجمه شده است؛ حال آن‌که در قرون وسطی مقصود از Pagan «غیرمسیحیان» است، و در کل این ترجمه کاملاً از آن غفلت شده است و بنابراین، ترجمه‌های غلطی از متن به دست داده شده است.

هفت - در کل کتاب Natural Theology گاهی به «الهیات طبیعی» و گاهی به «الهیات عقلانی» ترجمه شده است، اما همان‌طور که در صفحه ۲۹۵ متن انگلیسی جلد سوم آمده است، کاپلستون الهیات طبیعی را معادل با الهیات عقلانی می‌گیرد و مقصود در تمام موارد، همان «الهیات عقلانی» است که در مقابل «الهیات وحیانی» قرار دارد.

هشت - در صفحات ۱۴ و در کل ترجمه و به‌طور مثال در صفحه ۶۳۱ به بعد univocal گاهی به «تواطؤ»، گاهی به «تک معنایی» و گاهی به «مشترک معنوی» ترجمه شده است؛ در حالی که در همه موارد باید به «مشترک معنوی» یا «اشتراک معنوی» ترجمه کرد.

نه - در مواردی متن را به زیرنویس آورده‌اند؛ مثل زیرنویس ۳ صفحه ۲، زیرنویس ۱۴ صفحه ۶، زیرنویس ۸ صفحه ۳۴، زیرنویس ۶ صفحه ۱۹۱؛ در حالی که خود این کار منشأ خلط بین متن و زیرنویس‌ها می‌شود. ده - در مواردی مثل صفحات ۳۵ و ۳۶ و ۴۳ و ۴۴ و ۴۵ عبارات یونانی داخل پرازنز را حذف کرده و گاهی آن‌ها را غلط ترجمه کرده‌اند؛ مثل عبارت: خدا «فراتر از جوهر است» در زیرنویس شماره ۷ صفحه ۳۵ که ترجمه فقره‌ای یونانی است و حال آن‌که ترجمه درست آن: خدا «دارای عقل و واقعیت» است و یا خدا «فراتر از عقل و جوهر است»، می‌باشد.

یازده - در موارد زیادی عبارت‌های لاتینی ترجمه نشده‌اند، مثل زیرنویس شماره ۱ صفحه ۱۸۵. دوازده - کاپلستون در موارد مهمی و به‌خصوص در مورد ابن‌سینا دچار خطاهای فاحشی است، و باید در

تلفظ اسامی

(که شاید بیش از دو هزار اسم باشند) در کل ترجمه یک‌نواخت نیست.

کاپلستون

در موارد مهمی و به‌خصوص در مورد ابن‌سینا دچار خطاهای فاحشی است، و باید در زیرنویس ب ه آنها اشاره شده و توضیح داده می‌شد که این کار صورت نگرفته است.

زیرنویس به آنها اشاره شده و توضیح داده می‌شد که این کار صورت نگرفته است؛ به‌طور مثال در صفحه ۲۵۱ همین ترجمه در قول به این که از نظر ابن‌سینا چون آفرینش ضروری است، پس «آفرینش اختیاری نیست» و در قول به این که از نظر ابن‌سینا «ماده» ملاک تفرّد است و در صفحه ۲۵۲ در قول به این که از نظر ابن‌سینا خدا به امور جزئی و کثیر علم ندارد. نیز در صفحه ۲۸۸ در قول (از زبان گیللموس اوورنی) به این که از نظر ابن‌سینا وجود بر هر چیزی «به‌طور عرضی» حمل می‌شود.

سیزده - در صفحه ۱۳۲ و ۱۴۲ از «هفت علم مقدماتی» سخن رفته است؛ در حالی که عبارت موجود در متن seven liberal arts است و باید «هفت فنّ آزاد» ترجمه شود. هر یک از آن علوم یک فنّ به شمار می‌آیند و با توجه به صفحه ۲۱۷ همین ترجمه (که ترجمه ناپخته و غلطی هم هست) و علم مکانیک را از جمله فنون غیر آزاد (il liberal arts) می‌داند، زیرا صنعت‌گر شکل و قدرت صنعت خود را از طبیعت اقتباس می‌کند، آزاد بودن آن فنون هفتگانه نیز به معنای «آزاد بودن صورت آن علوم از طبیعت» و «عدم اقتباس صورت آن علوم از طبیعت» است. جالب این است که در صفحه ۲۸۱ همین هفت فنّ آزاد را نه به «فنون» بلکه به «علوم» ترجمه کرده‌اند.

چهارده - بین Doctor که به «مجتهد» ترجمه شده است و doctorate تفاوت فاحشی است و هر دو را باید به «دکتر» و «دکتری» ترجمه کرد و در هر مورد مقصود از آن را توضیح داد، اما در کل ترجمه هیچ‌یک صورت نگرفته است. باید نشان داد که، به‌طور مثال، دکتر فرانسیسی در صفحه ۸ و دکتر رسمی در صفحه ۲۸۳ و دکتر در صفحه ۲۸۵ چه فرقی با دکتر در صفحه ۲۸۱ دارند.

پانزده - بین شورای عمومی (General Council) و مجمع عمومی (General Chap-ter) تفاوت زیادی است؛ در حالی که بدون وقوف بر تفاوت زیاد بین آن‌ها - General Chap-ter در کل ترجمه و از جمله در صفحه ۳۹۲ به «اجلاس عمومی» و در صفحات ۲۸۳ و ۵۴۹ و ۵۵۰ به «شورای عمومی» ترجمه شده است. هر دو مورد باید توضیح داده می‌شدند. شانزده - کلّ زیرنویس‌های کتاب ترجمه نشده است و این کار به جهت سختی‌های توان‌فرسایی که دارد، به معنای کوتاهی در ترجمه حدود یک‌چهارم کتاب است. یافتن ترجمه صحیح کتاب‌هایی که در زیرنویس آمده‌اند، به‌ویژه آن‌ها که به‌صورت اختصار آمده‌اند، کار شاقی است؛ و به‌طور مثال، اولین زیرنویس صفحه ۲۴، یعنی E.g. Adv. Iovin. ۱،۳؛ Comm. in Amos، را باید به «به‌طور مثال، در ردّ یووبینانوس، ۱، ۳؛ تفسیر بر آموس» ترجمه کرد.

هفده - در کلّ ترجمه، عبارت‌های لاتینی و عناوین کتاب‌های لاتینی زیادی وجود دارند که ترجمه آن‌ها غلط است. به‌طور مثال، در صفحه ۲۴، که به جای «تظلم مسیحیان» باید «دفاع از مسیحیان» باشد؛ و در صفحه ۳۱، که به جای «جسم یگانه‌ای» باید «جسم از جنس خود» باشد؛ و در صفحه ۴۲، که به جای «خلق انسان» باید «در باب خلقت انسان» باشد؛ و در صفحه ۴۷، که به جای «در باره تکالیف روحانی» باید «در باب وظایف روحانیان» باشد؛ و در صفحه ۱۴۱، که به جای «هفتادی» باید «ولگات» باشد و باید به‌تفصیل توضیح داده شود که مقصود از آن چیست؛ و در صفحه ۱۸۴، که به جای «جوهر مفارق» باید «جزء جوهری» باشد؛ و در صفحه ۱۸۶، که به جای «لفظ صرف» باید «تلفظ لفظ» باشد؛ و به جای «مکالمه نحوی» باید «گفت‌وگو در باب دستور زبان» باشد؛ و... و در صفحه ۲۸۲، که به جای «مباحث عام» باید «بحث عام» باشد، و به جای «پاسخ من این است» باید «پاسخ غالب» باشد؛ و... و در صفحه ۲۰۱، که به جای «کلیات قبل از کثرت» و «کلیات در کثرت» و «کلیات بعد از کثرت» باید «کلی قبل از شیء» و «کلی همراه شیء» و «کلی بعد از شیء» باشد.

هجده - ترجمه «پیر ادگار هوسدز» به «کشیش ادگار هوسدز» (صفحه ۵۸۰) و خلط بین اسم پیر (Pere) و

آگوستین قدیس

کلمه pere که در زبان فرانسه به معنای «پدر» و «کشیش» است؛ حال آن که متن این کتاب به زبان انگلیسی است و نه فرانسوی!

نوزده - گزافه‌گویی در این باره که مقصود از Seraphic مکتب بوناوتورا است (زیر نویسی صفحه ۵۸۰)؛ حال آن که بوناوتورا صاحب مکتب نبود و در واقع مقصود مکتب فرانسوسی است!

۲) نقد ترجمه‌ای و ویرایشی:

در این جا برخی صفحات اول فصل یکم و نیز برخی صفحات اول اولین فصل هر بخش (یعنی فصل‌های دوم و یازدهم و چهاردهم و نوزدهم و بیست و دوم) را مورد بررسی قرار خواهم داد تا نمونه‌ای از کل ترجمه باشد.

یک - فصل یکم:

در صفحه ۱، سطر اول، «در این جلد از تاریخ فلسفه» باید بشود «در این جلد دوم از تاریخ فلسفام». در سطر دوم، «قرون وسطا» باید بشود «قرون وسطا را»؛ و «اندیشه‌ها» باید بشود «اندیشه‌ها» تا معلوم گردد که جمع بستن آن از ناحیه مترجم است. در سطر سوم، متن داخل پرانتز به زیرنویس رفته است. در سطر ششم، «مسیحی اشاره نشده بود» باید بشود «مسیحی هیچ اشاره‌ای نشده بود». در سطر هفتم، «گرگوریوس نوسایی» باید بشود «گرگوریوس نیسایی»، زیرا تلفظ به «نوسایی» من عندی است. در سطر هشتم، «آوگوستینوس هیپویی» باید بشود «آوگوستینوس»، زیرا تلفظ به «آوگوستینوس» من عندی است و در متن انگلیسی به هیپویی بودن اشاره نشده است. زیرنویس شماره ۴ فقط ترجمه شده است، ولی افزوده نشده است که این جلد اول توسط مرحوم سید جلال‌الدین مجتبی‌ی ترجمه شده و توسط انتشارات... در سال... به چاپ رسیده است.

در صفحه ۲، در سطر چهارم، «و» باید بشود «یا»؛ و «» باید بشود «». در سطر پنجم، «نوسایی» باید بشود «نیسایی»، و «دیونوسیوس» باید بشود «دیونوسیوس». در سطر هفتم، «نیازی به عذرخواهی نیست» باید بشود «نیازی به این عذر نیست». در سطر نهم، «و» باید بشود «و در آن». در سطر دهم، «دانز اسکوتوس» باید بشود «دنز اسکوتوس». در سطر یازدهم، «سعی بر آن است که فلسفه قرن چهاردهم با تأکیدی خاص بر مشرب اوکامی بررسی شود» باید بشود «سعی‌ام بر آن است که فلسفه قرن چهاردهم را با تأکید خاص بر مشرب اوکامی مورد بررسی قرار دهم». در سطر سیزدهم، «سوئارس» باید بشود «سوآرز»، و «بیست و دو سال» باید بشود «بیست و یک سال». در سطر چهاردهم و پانزدهم، خط تیره اول باید «و» بشود و خط تیره دوم باید «» بشود.

در صفحه ۶، در سطر اول، «قرون وسطا» باید بشود «فلسفه قرون وسطا». در سطر هفتم، «گرایمان» باید بشود «گرایمان»، «پلتسر» باید بشود «پلزر». در سطر هشتم، «همچنین» باید حذف شود، و «بود» باید «بودند» بشود، و «و نیز» باید «» بشود. در سطر نهم، «آثار مهم پدران فرانسوسی کواراچی و انتشار مجموعه بزرگ بایترگه» باید بشود «مجلدات بی نظیری که پدران فرانسوسی کوئاراچی منتشر ساخته‌اند، بعد از انتشار تعداد زیادی از مجموعه‌های بایترگه». و در عین حال باید توضیح داده شود که مقصود از «کوئاراچی» و «بایترگه» چیست، و گرنه معلوم نخواهد شد که مقصود نه آثار خود پدران فرانسوسی کوئاراچی بلکه آثاری است که پدران فرانسوسی کوئاراچی دست به انتشار آنها زده‌اند.

دو - فصل دوم:

در صفحه ۱۷، در سطر اول عنوانین، «یونان» باید بشود «یونانی»، و «مدافعان» باید بشود «دفاعیه‌نویسان».

اسکوتوس

در سطر دوم، «گنوسی» باید بشود «غنوصیه»، در سطر سوم، «ایرنا یوس» باید بشود «ایرنتوس»، و «هیپولوتوس» باید بشود «هیپولیتوس»، در سطر چهارم، «مدافعان» باید بشود «دفاعیه‌نویسان»، «مینوکیوس» باید بشود «مینوسیوس». در سطر ششم، «باسیلیوس» باید بشود «بازیلوس»، «آئوسیوس» باید بشود «اوزیوس». در سطر هفتم، «نوسایی» باید بشود «نیسایی»، «آمبوسیوس» باید بشود «آمبوزیوس». در سطر هشتم، «یوحنای دمشق» باید بشود «یحیی دمشقی». (ویراستار حتی به منابعی که در دسترس است و تلفظ اسامی را به‌دست داده‌اند، مراجعه نکرده است.)

سه - فصل یازدهم:

در صفحه ۱۳۷، در سطر اول عناوین، «آلکوئین» باید بشود «آلکوئینوس». در سطر دوم، «ماوروس» باید بشود «ماریوس». در سطر سوم، کاما بعد از پارانتز اضافی است. در سطر ششم، «دوم دسامبر» باید بشود «۲۵ دسامبر». در سطر هفتم و هشتم، «امپراتوری فرانک‌ها بعد متلاشی می‌شد و تحت سلطنت به آلمان انتقال می‌یافت» باید بشود «امپراتوری فرانک‌ها بعدها متلاشی شد و تحت سلطنت به آلمان انتقال یافت». در صفحه ۱۳۸، در سطر اول، «مروونزیان» باید بشود «مروونژی»، و «امپراتور» باید بشود «این امپراتور». در سطر دوم، «:» باید بشود «:». در سطر چهارم، «نیروهای علمی و آموزشی» باید بشود «دانش‌پژوهان و رهبران آموزشی». در سطر پنجم، «از خارج» باید بشود «از خارج آلمان». در سطر ششم «فرهنگ کهن رومی شده» باید بشود «فرهنگ کهن رومیایی» و برای اینکه به خواننده تفهیم شود باید در زیرنویس توضیح داده شود. در سطر هفتم، «هرچه مدرسه باقی مانده بود فقط خواندن، نوشتن، و مقداری مقدمات زبان لاتین، و البته دروس دینی آموزش می‌داد» باید بشود «: در واقع همه مدارس موجود آن زمان، علاوه بر آموزش‌های دینی، فقط خواندن و نوشتن و مقدمات زبان لاتین را تعلیم می‌دادند». در سطر دهم و یازدهم، Paul را یک‌بار به «پاولوس» و بار دیگر به «پل» تلفظ کرده‌اند. و علاوه بر این، باید توضیح داد که مقصود از پل «شماس» چیست. در سطر دوازدهم، «که سال ۷۸۲ جهت کسب آزادی برادر خود» باید بشود «که در سال ۷۸۲ جهت آزاد ساختن برادر خود». در سطر سیزدهم، «سپس در مونت کاتسینو گوشه گرفت» باید بشود «در این زمان به مونت کاتسینو بازگشت».

در صفحه ۱۳۹، در سطر چهارم، «بیشاپ» باید بشود «بیسکوپ»، و «ویرموت» باید بشود «ویرماوت»، و «جارو» باید بشود «جرو». در سطر پنجم، «مالزبری» باید بشود «مامزبری»، و «ویلتشایر» باید بشود «ویلتشر». در سطرهای ششم و نهم کلمه «انگلستان» آمده است، در سطر نهم معادل آن England است و مشکلی نیست، اما در سطر ششم معادل آن Anglo-Saxon است و مقصود نه انگلستان بلکه وابستگی پدا به یکی از طوایف ژرمنی است که در قرن‌های پنجم و ششم میلادی خاک انگلستان را تصرف کردند. در سطر ششم، «یک عالم بزرگ‌تر در انگلستان مفسر و مورخ برجسته، بید بود» باید بشود «دانش‌پژوهی که آنگلساکسون و دارای چهره‌ای مهم‌تر بود مفسر و مورخ برجسته پدا بود». در ادامه سطور «بید» باید بشود «پدا»، «آلبرت» باید بشود «البرت»، «بوگالف» باید بشود «بوگولف». در سه سطر مانده به آخر این صفحه، نقطه بعد از پارانتز باید کاما بشود.

چهار - فصل چهاردهم:

در صفحه ۱۷۹، بطور کلی «روسکلینوس» باید بشود «روسلینوس»، و «پتروس دامیانوس» باید بشود «پترس دامیانی»، و «گیوم» باید بشود «گیلموس»، و «جان او سالزبری» باید بشود «یوهانس سالزبورایی»، و «اوگ سن ویکتوری» باید بشود «هوگونیس سنت ویکتوری». در سطر آخر همین صفحه، «یوهانس اسکوتوس» باید بشود «یوهانس اسکوتوس اریوگنا».

در صفحه ۱۸۰، در سطر اول، «تاریخی» باید بشود «تاریخی‌ای». در سطرهای ششم و هفتم، «آنها با به دست آوردن زمین هرچه بیشتر از پادشاه مستقل شدند و منافع آنها متخالف یا متعارض شد» باید بشود «آنان مایل بودند با به دست آوردن زمین هرچه بیشتر از حکومت پادشاهی مستقل شوند: منافع آنان در تعارض با

در کل ترجمه،
عبارت‌های لاتینی و
عناوین کتاب‌های لاتینی
زیادی وجود دارند
که ترجمه آن‌ها
غلط است.

کل زیرنویس‌های کتاب
ترجمه نشده است
و این کار به جهت
سختی‌های توان‌فرسایی
که دارد،
به معنای کوتاهی
در ترجمه
حدود یک‌چهارم
کتاب است.

هم بود». در سطر هشتم، «از رتبه بالایی برخوردار بودند» باید بشود «از صاحب منصبان بودند». در سطر نهم، «انتصاب راهبان غیرروحانی» باید بشود «انتصاب غیرروحانیون به ریاست دیر». در سطر شانزدهم، «شهر گان» باید بشود «شهر گنت». در پنج سطر مانده به آخر صفحه، «نروژی‌ها» باید بشود «نرسی‌ها» یا «اقوام نرسی» که از اقوام شمال اروپا بوده‌اند.

پنج - فصل نوزدهم:

در صفحه ۲۴۳، در سطر اول عنوان‌ها، «سرچشمه‌ها» باید بشود «سرچشمه‌ها». و از حیث علائم ویرایشی، در سطر پنجم، «اما تأثیر مثبت یا منفی» باید بشود «اما تأثیر، مثبت یا منفی». در سطر هشتم «غرب است»، باید بشود «غرب است»:

شش - فصل بیست و دوم:

در صفحه ۲۷۹، در سطر اول عنوان‌ها، «جوامع بسته و ممتاز دانشگاه‌ها» باید بشود «دانشگاه‌های محدود و مؤسسات صاحب امتیاز». در سطر چهارم، «داشتند» باید بشود «داشتند».

در صفحه ۲۸۰، بطور کلی بین «پاریس و آکسفورد» و «دانشگاه‌های پاریس و آکسفورد» خلط شده است و خواننده نمی‌فهمد که مقصود کدام است. در سطر هفتم همین صفحه، «. حتی» باید بشود «، حتی». در سطرهای چهارده و پانزده، «تا آنجا که به فلسفه و الهیات مربوط می‌شود، دانشگاه پاریس نشان‌دهنده فرهنگ فکری قرون وسطی بود» باید بشود «این مناقشه، تا آنجا که به فلسفه و الهیات مربوط می‌شود، نشان‌دهنده فرهنگ فکری قرون وسطی بود». در سطر پانزده، «رُم» باید بشود «روم» و از امپراتوری روم حاکی باشد و نه از پایتخت آن که شهر رُم است. زیرا، همان‌طور که در ادامه مطلب فهمیده می‌شود رُم است که نمی‌تواند از کنار گسترش نظام فکری ناسازگار با مسیحیت در درون مرزهای خود بی‌اعتنا بگذرد. در سطر هیجدهم، «بود» باید بشود «بود». و در سطر نوزدهم، «و حتی» باید بشود «، و حتی». در یک سطر مانده به آخر، «مجوز» باید بشود «مجوزها». و در سطر آخر، «می‌کرد» باید بشود «می‌کردند».

در ادامه باز صفحات بعدی را تورق زده و به خاطر این که از تطویل مطالب جلوگیری کنم از باب مثال به خطاهایی اشاره می‌کنم:

(۱) در صفحه ۳۰۵ به «پدر آسمانی» و در صفحه ۳۱۸ به «پدر ملکوتی» اشاره شده است. علاوه بر این که این دو از یک شخص حکایت دارند و باید در هر دو مورد عبارت واحدی بکار بسته می‌شد، باید توضیح داده می‌شد که مقصود از آن بنیانگذار فرقه فرانسوسی، یعنی فرانسیس آسیری، است.

(۲) در اول صفحه ۳۸۸ Canon of the Mass به «دعای ترحیم مراسم فُداس» ترجمه شده است، ولی ترجمه مبهمی است و باید توضیح داده می‌شد.

(۳) در صفحه ۴۹۹ species بارها به «نوع» ترجمه شده است، و عبارات «نوع منطبع» و «نوع معقول» به کار گرفته شده است؛ حال آن که species را باید به «صورت» و «صورت ذهنی» ترجمه کرد و «صورت منطبع» و «صورت معقول» را به کار گرفت.

(۴) در صفحه ۵۳۰ عبارت new Covenant of Christ به «عهد جدید مسیح» ترجمه شده است، ولی نیازمند توضیح است که مقصود از عهد و پیمان جدید مسیح چیست.

(۵) در صفحه ۵۶۷ و در دیگر جاها عبارت Canon Law به «قانون شرع» ترجمه شده است، و حال آن که آن را باید به «قانون کلیسا» ترجمه کرد و به خوبی توضیح داد که مقصود از آن چیست. (در عالم مسیحیت می‌توان در رشته Canon Law به دکتری دست یافت.)

(۶) در صفحه ۵۶۸ به تقویم یولیایی اشاره شده است که برای فهم متن باید آن را توضیح داد.

(۷) در صفحه ۵۸۰ به «سومین فرقه» (Third Order) اشاره شده است، اما به هیچ وجه مشخص نشده است که مقصود سومین فرقه از سه فرقه فرانسوسی است و باید به خوبی توضیح داده می‌شد.

۸) در صفحه ۵۹۱ عبارت Canon به «کشیش» ترجمه شده است، اما معادل معمولی «کشیش» کلمه priest است. در کل کتاب باید بین Subdeacon، Deacon، Archdeacon، Priest، Bishop، Arch-bishop، Patriarch، Cardinal، و حتی Minister، که از مراتب کشیشی حکایت دارند، فرق گذاشت، اما به هیچ وجه بر این امر واقف نبوده‌اند و آگاهی‌ای داده نشده است.

۹) در صفحه ۵۹۲ فرقه «سرویت» (Servite) به فرقه «غلامان» ترجمه شده است، ولی در واقع این فرقه را نه غلامان بلکه هفت نجیب‌زاده فلورانس تأسیس کرده‌اند، و بنابراین باید به خوبی توضیح داده می‌شد. (در کل ترجمه به فرقه‌های بسیاری اشاره شده است که تا توضیح داده نشوند به فهم درستی از متن نیز دست نمی‌یابیم. بطور مثال، در صفحه ۶۰۳ عبارت Order of Friars Minor به «فرقه فقرای کوچک» ترجمه شده است، اما تا ندانیم که Friar به معنای «راهب» است و آنهم راهب یکی از چهار فرقه سائل (Mendicant)، یعنی «دومینیکی یا فرانسیسی یا کرم‌لی یا اوگوستینوسی»، درنخواهیم یافت که مقصود از Order of Friars Minor «فرقه راهبان صغیر» است و این فرقه اولین فرقه از سه فرقه فرعی فرقه فرانسیسی است.)

۱۰) در صفحه ۴۵۲ به بعد معادل کلمه analogy به جای اینکه «تشابه» و «تشابهی» (در فلسفه آکوئینی) آمده باشد «قیاسی» آمده است، و بنابراین، فهم بسیار غلطی از متن به دست داده شده است. در صفحه ۵۹۴، در پاراگراف آخر، برخلاف خود متن که در آن (ens، یعنی (موجود)، آمده است، عبارت (esse، یعنی (وجود)، را آورده‌اند، و علاوه بر این، معادل analogically به جای این که «به‌نحو تشابهی» آمده باشد «از نظر تشکیک مراتب» آمده است و بدین ترتیب در طی این صفحات ترجمه‌ای به دست داده شده است که به عقل هیچ اهل فلسفه‌ای نمی‌گنجد.

۱۱) در صفحه ۶۳۱ در خود عناوین خلط شده است: «وجود» را به جای «موجود»، «مفهوم تک معنایی وجود» را به جای «مفهوم مشترک معنوی موجود»، «ذات و وجود» را به جای «ماهیت و وجود»، «ردّ عقول بذری» را به جای «ردّ علل بذری»، و «تشخص» را به جای «تفرّد» آورده‌اند. در کل فصل مربوطه و صفحات قبل و بعد آن، «مفهوم مشترک معنوی» را با «مفهوم تک معنایی»، «مفهوم مشترک لفظی» را با «مفهوم چندمعنایی»، و مفهوم «تشابه» را با مفهوم «تشکیک» چنان درهم آمیخته‌اند که آن و امثال آن را نمی‌توان چیزی جز «ابتدال در ترجمه» نامید. از همین رو، در صفحه ۶۳۴، متن سه سطر لاتین را چنان ترجمه کرده‌اند که حاکی از چیزی جز خفت و خواری آنان نیست. اینگونه ترجمه کرده‌اند:

«و برای اینکه اختلافی بر سر واژه «تک معنایی» نباشد من اصطلاح «تک معنایی» را به مفهومی اطلاق می‌کنم که مشترک باشد، تا جایی که اشتراک آن، با اثبات و انکار آن درباره یک موضوع واحد، برای تناقض کفایت می‌کند. به علاوه، کافی است که حدّ وسط در یک قیاس صوری باشد، زیرا حدود طرفین که حدّ وسط مشترکند، بدون اینکه مغالطه تشکیک بروز کند، هر دو در امر واحدی مندرج‌اند.» و حال آنکه ترجمه صحیح آن بدین صورت است:

«و در واقع از نام مشترک معنوی مراد همین است، مقصودم مفهوم واحدی است که، بنابر آنچه که وحدتش برای تناقض داشتن کافی است، واحد می‌باشد، [یعنی] همان موضوع را به ایجاب و سلب تأیید و نفی می‌کنم. همچنین [این وحدت] برای حدّ وسط قیاس نیز کافی است، بطوری که وحدت حدّ وسط، بنابراین، وحدتی است که در میان مقدمات یکی است، بدون اینکه [این وحدت] به خطا اشتراک لفظی باشد.»

آنچه مورد نقد و بررسی قرار گرفت اندکی بود از بسیار. اگر فقط تعداد صفحاتی را که مورد بررسی قرار دادم، یعنی ۱۲ صفحه، و تعداد اغلاط آنها را در نظر بگیریم که با چشم‌پوشی دست‌کم مشتمل بر ۱۰۰ غلط‌اند و میانگین آنها را بگیریم هر صفحه مشتمل بر دست‌کم ۸ غلط خواهد بود و اگر اغلاط هر صفحه را به تعداد صفحات کتاب که ۷۰۹ صفحه است، ضرب کنیم معلوم می‌شود که این کتاب دست‌کم مشتمل بر ۵۶۷۲ غلط است.